

PRAXIS OCH KORTARE BIDRAG

Professor Lena Sisula-Tulokas, Helsingfors universitet

En liten notis om ett stort rättsfall – domen i det nederländska Urgenda-klimatfallet

Den 20 december 2019, mindre än en vecka efter det misslyckade klimatmötet i Madrid, fastställde Nederländernas Högsta domstol (Hoge Raad der Nederlanden)¹ de lägre domstolarnas domar i klimatfallet *Urgenda Foundation v. The State of the Netherlands*. Hoge Raad fastställde att staten har en skyldighet att vidta åtgärder för att minska utsläppen av växthusgaser i Nederländerna och att säkerställa att de nederländska emissionerna fram till slutet av år 2020 reduceras med 25 % i förhållande till nivån år 1990. Staten konstaterades ha en plikt att avvärja den överhängande faran orsakad av miljöförändringar och att skydda och förbättra den levande miljön. I denna dom har juridiken använts på ett område som brukar vara förbehållet politiken.

Klimatdebatten har ofta kritiserats för sina stora tomma ord. Även i Nederländerna har debattens vågor gått höga. För landets lågt liggande kustområde kan effekterna av klimatförändringarna bli förödande. Mot bakgrunden av Nederländernas goda ekonomi och högt utvecklade juridiska kultur är det kanske ingen överraskning att Hoge Raad har tagit steget fullt ut och fastställt denna radikala dom. Domstolsbehandlingen i samtliga instanser är synnerligen utförlig och innehåller grundliga analyser av vetenskapliga klimatrapporter och av olika internationella miljödeklarationer, protokoll, EU-instrument och konventioner, särskilt av FN:s klimatkonvention.² I dag finns domarna från samtliga instanser tillgängliga i engelsk översättning.³

¹ Se samlad information om fallet t.ex. på webbsidor som <<https://www.urgenda.nl/en/themas/climate-case/>> och <<https://www.rechtspraak.nl/Organisatie-en-contact/Organisatie/Hoge-Raad-der-Nederlanden/Nieuws/Paginas/Dutch-State-to-reduce-greenhouse-gas-emissions-by-25-by-the-end-of-2020.aspx>>, besökta 6.1.2020.

² Se t.ex. den sammanfattande redogörelsen i appellationsdomstolens (Hague Court of Appeal) dom av den 9.10.2018, punkterna 4–19. Domen finns att läsas på Urgendas webbsida <https://www.urgenda.nl/wp-content/uploads/ECLI_NL_GHDHA_2018_2610.pdf> och Hoge Raads generalprokurators slutsats på adressen <https://www.urgenda.nl/wp-content/uploads/Advisory-opinion-on-Cassation-ECLI_NL_PHR_2019_1026.pdf>, punkterna x–xxxi, båda besökta 6.1.2020.

³ The Hague District Court on 24 June 2015, <<https://www.urgenda.nl/wp-content/uploads/Verdict-DistrictCourt-UrgendaVStaat-24.06.2015.pdf>>; The Hague Court of Appeal on 28 May 2018, <https://www.urgenda.nl/wp-content/uploads/ECLI_NL_GHDHA_2018_2610.pdf>. Hoge Raads dom blev tillgänglig i engelsk översättning först efter korrekturskedet för denna korta notis, se The Supreme Court of the Netherlands on 20 December 2019,

Följande korta notis ger på inget sätt en rättvis bild av den rikliga informationen och mångsidiga argumentationen som finns i domstolshandlingarna. Talan mot den nederländska staten fördes av Urgenda⁴, en medborgarorganisation som i fallet representerades av 886 personer. Den grovt komprimerade argumenteringslinjen byggde på att staten har förhållit sig alltför passivt till behovet av att reducera utsläppsnivån. Staten bröt sålunda mot sin omsorgsplikt enligt den europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (EKMR), närmare bestämt artikel 2 om envars rätt till liv och artikel 8 om skyddet för privat- och familjeliv.⁵ Likaledes bröt staten mot artikel 21 i den nederländska konstitutionen om skyldigheten att hålla landet beboeligt samt att skydda och förbättra miljön.⁶ I princip höll staten med i fråga om växthusgasernas negativa klimateffekter och accepterade en reduktion på 20 % i enlighet med vad som överenskommits på EU-nivå.⁷ Men staten framförde till sitt försvar bland annat det välkända argumentet om landets obetydliga andel av de globala utsläppen. Denna argumenteringslinje avfärdades effektivt redan av underrätten.⁸ Likaså avfärdades det så kallade *trias politica*-argumentet om att det är politikernas sak att ta ställning till reduktionsnivåer.⁹ Även i Hoge Raads pressmeddelande konstaterades uttryckligen att den nederländska konstitutionen förutsätter ”the Dutch courts to

<<https://www.urgenda.nl/wp-content/uploads/ENG-Dutch-Supreme-Court-Urgenda-v-Netherlands-20-12-2019.pdf>>, som fastställde de lägre domstolarnas domar.

⁴ Namnet kommer från orden ”urgent agenda”.

⁵ Se t.ex. District Court, punkt 4.89 och punkterna 4.45–4.52.

⁶ Se t.ex. District Court, punkterna 4.35–4.44, 4.83–4.86. Se även diskussionen i t.ex. punkterna 4.45–4.46 kring Dutch Civil Code Article 6:162(2): ”As a tortious act is regarded a violation of someone else’s right (entitlement) and an act or omission in violation of a duty imposed by law or of what according to unwritten law has to be regarded as proper social conduct, always as far as there was no justification for this behavior” (min kursivering). Se även t.ex. generalprokuratorns uttalande till Hoge Raad, <https://www.urgenda.nl/wp-content/uploads/Advisory-opinion-on-Cassation-ECLI_NL_PHR_2019_1026.pdf>, punkterna 2.14–2.19.

⁷ Se t.ex. Court of Appeal, punkt 46.

⁸ Se District Court, t.ex. punkt 4.70: ”Therefore, the court arrives at the opinion that the single circumstance that the Dutch emissions only constitute a minor contribution to global emissions does not alter the State’s obligation to exercise care towards third parties. Here too, the court takes into account that in view of a fair distribution the Netherlands, like the other Annex I countries, has taken the lead in taking mitigation measures and has therefore committed to a more than proportionate contribution to reduction. Moreover, it is beyond dispute that the Dutch per capita emissions are one of the highest in the world.” Vidare diskuterades principen ”prevention is better than cure”.

⁹ Se t.ex. Court of Appeal, punkt 69 om domstolarnas roll enligt konstitutionen: ”The State believes that the role of the court stands in the way of imposing an order on the State, as was done by the district court. This defence does not hold water. The Court is obliged to apply provisions with direct effect of treaties to which the Netherlands is party, including Articles 2 and 8 ECHR. After all, such provisions form part of the Dutch jurisdiction and even take precedence over Dutch laws that deviate from them.” Se även generalprokuratorns argumentation punkterna 5.1–5.76.

apply the provisions of the ECHR. This role of the courts to offer legal protection is an essential element of a democracy under the rule of law. The courts are responsible for guarding the limits of the law.”¹⁰

Underrätts- och appellationsdomstolens domar och särskilt Hoge Raads generalprokurators uttalande¹¹ innehåller intressanta extensiva tolkningar av artiklarna 2 och 8 i EKMR. Underrätten konstaterade sammantaget att ”the possibility of damages for those whose interests Urgenda represents, including current and future generations of Dutch nationals, is so great and concrete that given its duty of care, the State must make an adequate contribution, greater than its current contribution, to prevent hazardous climate change.”¹² Appellationsdomstolen konstaterade bland annat att ”the State is acting unlawfully (because in contravention of the duty to care under Articles 2 and 8 ECHR) by failing to pursue a more ambitious reduction”.¹³ Den enhetliga slutsatsen i samtliga rättsinstanser var att staten hade en skyldighet att begränsa växthusutsläppen så att volymen minskas med minst 25 % fram till slutet av år 2020 i jämförelse med nivån år 1990.¹⁴

Under årens lopp har det sagts många vackra ord om nödvändigheten av att i framtiden stoppa växthuseffekten. Urgenda-domen handlar om vad som ska göras ”nu”, år 2020, inte om vad som eventuellt ska göras någon gång i framtiden.¹⁵ Den unika domen ger en hoppingivande fingervisning om juridikens möjligheter i kampen mot klimatförändringar. Domen understryker skyldigheten att vidta omedelbara konkreta åtgärder.¹⁶ Det blir spännande att se vilken internationell betydelse Urgenda-domen kommer att få.

¹⁰ Se informationen på adressen <<https://www.rechtspraak.nl/Organisatie-en-contact/Organisatie/Hoge-Raadder-Nederlanden/Nieuws/Paginas/Dutch-State-to-reduce-greenhouse-gas-emissions-by-25-by-the-end-of-2020.aspx>>, besökt 6.1.2020.

¹¹ Se även t.ex. generalprokurators uttalande punkterna 2.34–2.84.

¹² District Court, punkt 4.89. Se även Court of Appeal, punkterna 40–43.

¹³ Court of Appeal, punkt 76.

¹⁴ District Court, punkt 5.1; Court of Appeal, punkt 76.

¹⁵ Mer information om andra klimatprocesser på t.ex. <<https://www.urgenda.nl/en/themas/climate-case/global-climate-litigation/>>, besökt 6.1.2020.

¹⁶ Se t.ex. uttalandet av Michelle Bachelet, FN:s högkommissarie för mänskliga rättigheter: ”The recognition by the highest Dutch court that the Netherlands’ human rights obligations provide a legal basis to compel stronger and more rapid action by the Government is vitally important. This landmark ruling provides a clear path forward for concerned individuals in Europe – and around the world – to undertake climate litigation in order to protect human rights, and I pay tribute to the civil society groups which initiated this action.” Tillgängligt på adressen <<https://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=25450&LangID=E>>, besökt 8.1.2020.